

ISSN-2415-3842 (Online)
ISSN-2311-889X (Print)

КАРПАТИ:

*людина, етнос,
цивілізація*

11'2025

ISSN-2415-3842 (Online)

ISSN-2311-889X (Print)

КАРПАТИ: *людина, етнос, цивілізація*

THE CARPATHIANS: *populace, ethnos, civilization*

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
З ПРОБЛЕМ КАРПАТОЗНАВСТВА**

11'2025

Івано-Франківськ

УДК 94(292.451/.454)

ББК 63.3

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий центр історії, етнології і археології Карпат
кафедра етнології і археології
Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie

Карпати: людина, етнос, цивілізація. Івано-Франківськ, 2025. Вип. 11. 260 с.

The Carpathians: populace, ethnos, civilization. Ivano-Frankivsk, 2025. Vol. 11. 260 p.

Головний редактор Микола Кугутяк (м. Івано-Франківськ)
Відповідальні редактори Світлана Боян-Гладка (м. Івано-Франківськ)
Оксана Семак (м. Івано-Франківськ)

Редакційна рада: Олег Жерноклеев (м. Івано-Франківськ)
Єжи Каплон (м. Краків, Республіка Польща)
Ігор Кочкін (м. Івано-Франківськ)
Беата Лоренс (м. Жешув, Республіка Польща)
Олександр Марущенко (м. Івано-Франківськ)
Василь Марчук (м. Івано-Франківськ)
Магдалина Новак (м. Гданськ, Республіка Польща)
Ян Островський (м. Краків, Республіка Польща)
Ігор Райківський (м. Івано-Франківськ)
Петро Сіреджук (м. Івано-Франківськ)
Богдан Томенчук (м. Івано-Франківськ)
Анджей Янечек (м. Варшава, Республіка Польща)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового центру історії, етнології і археології Карпат
(протокол № 2 від 22 жовтня 2025 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(серія КВ № 15084-3656Р від 7 квітня 2009 р.)*

Адреса редакційної колегії:
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, ауд. 713
Навчально-науковий центр історії, етнології і археології Карпат
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, тел.: 59-61-87

**СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ ВІДКРИТІ ДЛЯ ДИСКУСІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ,
А ТОМУ ЇХНІЙ ЗМІСТ НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЄ ПОГЛЯДИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ**

ЗМІСТ

ЮБІЛЕЇ JUBILEES

Микола Кугутяк, Ігор Кочкін. До 75-річчя професора Богдана Томенчука. 8
Mykola Kugutyak, Ihor Kochkin. To the 75th Anniversary of Professor
Bohdan Tomenchuk

Agata Hanula, Petro Siredzhuk. Wkład Jerzego Kapłona w rozwój turystyki i jego
 naukowa działalność (w 70-lecie urodzin). 27
Agata Hanula, Petro Siredzhuk. Jerzy Kaplon's Contribution to the
Development of Tourism and His Scientific Activity (on the 70th Anniversary
of His Birth)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE

Микола Кугутяк. Святомихайлівська обитель в Угорниках: джерела та
історіографія 44
Mykola Kugutyak. Sviatomykhailivskyi Monastery in Uhornyky: Sources
and Historiography

Богдан Томенчук. Новітні археологічні дослідження дерев'яних
церковних комплексів XII–XVII ст. на території Галицько-Буковинського
Прикарпаття. 58
Bohdan Tomenchuk. Latest Archaeological Researches of Wooden Church
Complexes of the 12th–17th Centuries on the Territory of the Galician-
Bukovinian Prykarpattia

Микола Кугутяк, Богдан Томенчук, Світлана Боян-Гладка. Скельні
печери і готи монахів Середнього Подністров'я: підсумки археологічних
розвідок Карпатської історико-археологічної експедиції 2025 року 75
Mykola Kugutyak, Bohdan Tomenchuk, Svitlana Boian-Hladka. Rock
Caves and Grottoes of Monks of the Middle Transnistria: Explorations
Results of the Carpathian Historical and Archaeological Expedition of 2025

Борис Хруслов, Василь Футулуйчук. Морально-психологічне
забезпечення військових формувань Західно-Української Народної Республіки . . 98
Borys Khruslov, Vasyl Futuluichuk. Moral and Psychological Support
of the Western Ukrainian People's Republic Military Formations

Jerzy Kapłon. Główny Szlak Karpacki Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
1923–1950 108
Jerzy Kaplon. Main Carpathian Trail of the Polish Tatra Society 1923–1950

УДК 94(477.83)“1918/1919”:355.1

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ЗАХІДНО- УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

БОРИС ХРУСЛОВ

*Відокремлений структурний підрозділ
“Івано-Франківський фаховий коледж фізичного виховання
Національного університету фізичного виховання і спорту України”
вул. Гетьмана Мазепи, 142 а, Івано-Франківськ, Україна, 76000
e-mail: boryskhruslov@gmail.com*

ВАСИЛЬ ФУТУЛУЙЧУК

*Інститут управління природними ресурсами
ВНЗ “Університет Економіки та права “КРОК”
вул. Григора Тютюнника, 11 а, Коломия, Івано-Франківська область, 78200
e-mail: futuluychukvm@gmail.com*

У пропонованій статті досліджується система морально-психологічного забезпечення (МПЗ) військ Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), зокрема Української Галицької армії (УГА). Авторами проаналізовано різноманітні форми та методи МПЗ, що використовувалися для підтримання високого бойового духу, патріотизму та психологічної стійкості особового складу підрозділів.

Розглядається роль військової присяги, військової преси (“Стрілець”, “Республіка” та ін.), культурно-просвітницької роботи, зокрема унікального для тогочасних армій фронтового театру. Значна увага приділяється вихованню вояків на бойових традиціях українського народу, вшануванню пам’ятних дат та присвоєнню військовим частинам почесних найменувань. Висвітлено значення державної та військової символіки (герб, прапор), нагородної системи та творчої спадщини Тараса Шевченка у формуванні національної свідомості воїнства.

Окремий значний блок присвячено інституту польових духівників (капеланів), діяльність яких не обмежувалася релігійними потребами, а охоплювала широкий спектр виховної, культурної та навіть матеріальної підтримки воїнів. Автори підкреслюють, що цей інститут був однією з найефективніших складових системи МПЗ в УГА.

Робиться висновок, що створена в ЗУНР дієва система МПЗ була ключовим фактором, який дозволяв Галицькій армії успішно протистояти переважаючим силам противника, а її історичний досвід є актуальним для розбудови сучасних Збройних Сил України.

Ключові слова: морально-психологічне забезпечення (МПЗ), Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР), Українська Галицька армія (УГА), патріотичне виховання, військова преса, бойові традиції, польові духівники (капеланство), військова присяга, державна символіка, нагородна система.

Сьогодні в Збройних Силах України відбувається фундаментальна трансформація, що по суті є фактичним відродженням армії у надскладних історичних обставинах. Здійснення військової реформи безпосередньо в умовах війни вимагає нових підходів до виховання особового складу. Важливим завданням у такій ситуації стає вдосконалення морально-психологічного забезпечення (МПЗ), що здійснюється як багатогранний процес,

який спрямований на створення здорового мікроклімату в підрозділах, та загартування психологічної витривалості особового складу.

Зважаючи на складну соціально-політичну ситуацію, у якій знаходиться суспільство та армія, роль МПЗ стає домінантною. Сьогодні саме цей фактор є визначальним для підтримання високого рівня боєздатності.

Вивчення історичного українського досвіду розбудови системи МПЗ початку ХХ ст. має не лише теоретичне, а й прикладне значення. Зокрема, варто звернути увагу на період Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Сутність виховної роботи в УГА, незважаючи на відмінності в тогочасній термінології, була ідентичною сучасній: вона концентрувалася на вихованні ґрунтовних морально-патріотичних якостей та високої психологічної стійкості бійців, необхідних для перемоги в бою.

Беззастережне виконання вимог військової присяги є одним із найважливіших завдань морально-психологічної підготовки особового складу. Ритуал складання військової присяги як клятви воїна на вірність своєму народові, Вітчизні існує з давніх-давен. На території сучасної України його започатковано в ІХ ст. У Легіоні УСС складання власної військової присяги вперше було здійснено на початку 1914 р. напівлегально. Галицькою армією були примножені кращі традиції січового стрілецтва – вірність військовій присязі, справі визволення України. Так, ще в ході збройного повстання 1–2 листопада 1918 р., Д. Вітовський наказував при формуванні загонів негайно приводити їх до військової присяги. У ритуалі складання присяги брали участь представники державних і громадських органів, духовенства. Подібно як в австрійській, російській, наддніпрянській арміях, присягали колективно: зважаючи на наявність неписьмених, командир зачитував текст присяги, а стрільці зі знятими шапками і піднятим догори перстом повторювали слова. “Се була не проста формальність, не присяга рабів на вірність панові, – згадував сотник УГА Іван Козак, який у листопаді 1918 р. приводив до присяги своїх вояків у Раві-Руській, – але щире, свідомо-добровольне підпорядкування волі одиниць під волю загалу, під прикази Народу і Держави¹. Армійські газети Галицької армії регулярно публікували статті, у яких нагадували воякам про святість військової присяги, показували вирішальне значення дисципліни й порядку у військах, а також закликали стійко боронити від ворога свою землю.

Слід відзначити, що українська преса в Галичині вже на початку ХХ ст. набула широкого розвитку. У перші ж дні після Листопадового чину 1918 р. у Львові та на теренах Галичини і Буковини, у столиці, містах дислокації Окружних військових команд і багатьох повітових центрах з’явилися часописи органів української державної і військової влади. Вони публікували, насамперед, відозви Української Національної Ради, ухвали уряду ЗУНР, розпорядження місцевих органів влади, пропагандистські статті, повідомлення з життя краю та світу. Крім цього, у зв’язку з польсько-українською війною, значна увага приділялася наказам командування армії і місцевих військових команд, подіям на фронті; публікувалися списки полеглих стрільців і старшин.

На початковому етапі формування армії та її становлення (листопад – грудень 1918 р.), до її реорганізації в бригади й корпуси, серед стрілецтва поширювалися друковані видання. Так, у Львові на початку листопада з’явився щоденник “Український голос” (редактор – відомий громадсько-політичний діяч Л. Цегельський, згодом міністр

¹ “Присяга”, *Український Скиталець*. Ч. 16. (1923), 18–19.

ЗУНР). Після падіння Львова “Український голос” видавав у Тернополі відомий поет П. Карманський, навесні 1919 р. цей часопис став органом Української Національної Ради.

Іншим часописом високого рівня, який поширювався у військах, був щоденник “Республіка” – офіційний орган уряду ЗУНР (виходив у Станиславові з 2 лютого до 25 травня 1919 р.). Поряд з офіційними публікаціями “Республіка” часто друкувала звернення уряду, командування до вояків УГА, повідомлення з фронтів і земель, окупованих поляками, нариси про героїчні вчинки фронтовиків, списки полеглих героїв. Так, газета “Республіка” 15 березня 1919 р. помістила наказ командира 3-го Галицького корпусу бригаді УСС, у якому зазначалося: “Три дні боретеся Ви з вродженою Вам відвагою – і славні діла увінчалися успіхом: ворог захитався і відступає. Вітаю Вас, славні Українські січові стрільці, дякую Вам за велику поміч військам повіреного мені корпусу...”. Такі публікації “цивільної” газети надавали натхнення воякам не тільки бригади УСС. Вони мали суттєве виховне значення для армії загалом. 22 травня 1919 р., у період, коли польські війська генерала Галлера розгорнули загальний наступ по цілому 300-кілометровому фронту, коли під тиском переважаючих сил Галицька армія відступила, “Республіка” опублікувала звернення президента ЗУНР Є. Петрушевича із закликом до народу в ці вирішальні дні напружити всі зусилля, а армії – виявити стійкість і героїзм, щоб зупинити ворога, відстояти незалежність української держави².

Серед галицького стрілецтва поширювалися також газети “Вперед” і “Український прапор”. На шпальтах “Українського прапора” часто друкувалися статті патріотичного змісту діячів ЗУНР – К. Левицького, Л. Цегельського, К. Трильовського, В. Шухевича та інших. Газети, які виходили в повітових центрах, були органами державної влади, але в умовах війни вони, по суті, ставали часописами місцевих Окружних команд. Серед них: “Золочівське слово” (23 листопада 1918 р. – 21 травня 1919 р.) – редактори М. Біляч і М. Голубець, “Стрийський вістник” (21 листопада 1918 р. – початок березня 1919 р.) – редактор А. Микитюк, “Дрогобицький листок” (12 листопада 1918 р. – 15 травня 1919 р.) – редактор І. Калинович, “Голос Калуша” (4 січня – кінець березня 1919 р.) – редактор М. Струтинський, “Збаражське слово” (4 лютого – 24 березня 1919 р.) – редактор А. Шмігельський та інші³.

З огляду на великий вплив друкованого слова на свідомість старшин і стрільців Галицької армії командування відводило часописам значну роль у пропагандистсько-виховній роботі. Про це свідчить наказ генерала М. Омеляновича-Павленка про поширення газет серед особового складу. “Доставка преси на фронт є конечним умовієм морального скріплення Українського війська”, – писав командувач УГА⁴. Газета “Стрілець” публікувала звернення командувача до війська з нагоди важливих подій, накази з подяками за успішні бойові дії корпусів і бригад. Командарм оголосив щиру подяку всім старшинам, підстаршинам, стрільцям і козакам, учасникам Вовчухівської наступальної операції Галицької армії⁵.

² *Республіка*, 22 травня, 1919.

³ В. Голубко, *Армія Української Народної Республіки 1917–1918*. (Львів : Кальварія, 1997), 134.

⁴ Осип Левицький, “Пропаганда і преса”, *Українська Галицька Армія*. Т. 1. (Відень, 1921), 322–329.

⁵ *Стрілець*, 28 березня, 1919.

Підсумовуючи огляд військової преси УГА та її роль у патріотичному вихованні стрілецтва, варто відзначити: протягом усього етапу українського національно-визвольного руху друковане слово було вагомим чинником мобілізації українського народу, зміцнення морально-бойового духу стрільців, підстаршин і старшин армії. Публікації в пресі сприяли зміцненню лав Галицької армії, яка вела 9-місячну війну за незалежність республіки з могутнім противником – Польщею, улітку 1919 р. допомогла Армії УНР звільнити від більшовиків майже ціле Правобережжя зі столицею Києвом, завзято боролася проти навали денікінських військ.

Слід зауважити, що УГА була чи не єдиною тогочасною армією Європи, яка заснувала повноцінний власний фронтовий театр. Причому, як слушно зауважив галицький мистецтвознавець 1930-х рр. Т. Клим, “цей театр можна сміливо назвати першим державним галицьким театром... Театр цей сповнив, у важких хвилях для нашої армії, свою культурну місію”⁶.

Командування Галицької армії глибоко усвідомлювало, яким потужним чинником військово-патріотичного виховання є бойові традиції. Свідченням успіхів у цій ділянці є фронтова історія армії – протистояння набагато сильнішому війську Польщі, яке підтримувала Антанта, та боротьба з більшовиками й денікінцями. У зверненнях до війська Начальна команда часто привертала увагу стрілецтва до героїчного минулого народу. “Дивляться на тебе тіні князя Володимира Великого, короля Данила, дивиться герой нашої історії батько гетьман Богдан Хмельницький, дивиться Дорошенко і Мазепа та страшний труп замученого у московській тюрмі – посліднього гетьмана України Павла Полуботка, – зазначалося у зверненні до війська 1 травня 1919 р. – І всі вони ті герої нашої минувшини кличуть до тебе – за волю України, за самостійність Української Народної Республіки – до зброї!”⁷.

Важливим у вихованні стрілецтва на традиціях героїчного минулого було урочисте відзначення пам'ятних дат з історії українського війська, визвольної боротьби. Першим державним святом, яке урочисто відзначала Галицька армія, був Акт злуки ЗУНР і УНР. У Станиславові ввечері 4 грудня 1918 р. відбувся перший військовий парад військ Галицької армії. “Перша публічна військова дефіляда перед Президентом Держави, цілим Урядом і цілою Радою, – згадував тодішній міністр Л. Цегельський, – була дефілядою перед Державою, перед Україною... Хлопці випрямлені як струни, голови вгору, очі блищать, підкови мало не розіб'ють брукву. Це є воїни – українська армія, воскресле вояцтво, воскресла прадідівська слава”. Подібні марш-паради відбулися у Стрию та Золочеві⁸.

Урочисто святкували День незалежності (1 листопада) – на честь переможного повстання 1918 р. і постанови суверенної української держави. Одним із прийомів виховання воїнів на бойових традиціях, що здавна практикувався в деяких арміях, було присвоєння частинам (здебільшого полкам) почесних найменувань, які відображали визначні перемоги в битвах або місця формування, дислокації чи поповнення.

⁶ Т. Клим, ““Новий Львівський театр” при НКГА”, *Літопис Червоної Калини*. Ч. 3. (1931), 8.

⁷ *Стрілець*, 1 травня, 1919.

⁸ Л. Цегельський, “Проголошення Соборності Українських земель і образ карності Української Галицької Армії”, *Українська Галицька Армія. Матеріали до історії*. Т. 2. (Вінніпег, 1960), 299–300.

Командування Галицької армії, усвідомлюючи значення патріотичного гарту, практикувало надання пам'ятних імен військовим частинам. У її складі були полки імені Івана Мазепи, Петра Дорошенка, Петра Конашевича-Сагайдачного, Князя Лева, Симона Петлюри, Українських Січових Стрільців, Буковинський. Носили також власні найменування деякі курені і навіть сотні: І-й Пробоевий, Гуцульський, Збаразький курені, курінь імені Князя Лева, Запорізька гуцульська козака сотня імені Ю. Федьковича, Запорізька сотня, Окремий загін імені Івана Гонти. У Стрийській окружній військовій команді й казарми носили імена – Богдана Хмельницького та Івана Мазепи⁹.

Усі бригади Галицької армії, за винятком І-ї УСС і Гірської, іменувалися за територією їхнього формування: 2-га Коломийська, 3-я Бережанська, 4-та Золочівська, 5-та Сокальська, 6-та Равська, 7-ма Львівська, 8-ма Самбірська, 9-та Угнівська (Белзька), 10-та Янівська, 11-та Стрийська, 17-та Бучацька, 18-та Тернопільська. Власні імена підкреслювали певну особливість бригад, що при добре налагодженій виховній роботі сприяло формуванню в особового складу прагнення примножити славні традиції своєї частини. Таким чином, завдяки значній організаційній роботі командування і виховних структур Галицької армії, було закладено потужну базу виховання воїнів на бойових традиціях.

З перших днів війни звичайним явищем стала практика оголошення командуванням подяки окремим корпусам і бригадам за успішні бойові дії або проведені операції. Практика оголошення подяки частинам і підрозділам широко застосовувалася командирами всіх ступенів – від командарма до сотника. “З великим признанням підносить команда бригади, – писав у наказі від 17 квітня 1919 р. командир 4-ї Золочівської бригади отаман С. Шухевич, – діяльність наших гармашів. Усі батареї стріляли скоро і добре. Не раз залишалися батареї перед пішими частинами і не відступали”¹⁰. Подібні накази застосовували для піднесення морально-бойового духу молодого поповнення командири запасних частин.

Потужним чинником виховання національної свідомості, патріотизму і самопожертви за волю України була творча спадщина Тараса Шевченка, який, за висловом Івана Франка, зробив для України більше, “ніж десять побідних армій”. На шпальтах армійських часописів і літературно-мистецьких збірників, у виступах пропагандистів та аматорів стрілецької сцени надзвичайно популярними були патріотичні поезії Кобзаря.

Ефективним засобом ідейно-політичного гарту особового складу армії стала державна і військова символіка, а також нагородна система. Національними символами Галицької армії були державні герб і прапор, що притаманно більшості армій світу. Згідно з основним законом ЗУНР від 13 листопада 1918 р. гербом держави було впроваджено зображення золотого лева на блакитному полі. Після проголошення Акта злуки ЗУНР з УНР 22 січня 1919 р. національним гербом республіки став Тризуб. Відтак в основі емблем і відзнак Галицької армії впроваджено Тризуб. Його зображення було на кокарді стрілецьких шапок. У роки Другої світової війни було впроваджено тризуб також в Українській повстанській армії.

⁹ Р. Матейко, Б. Мельничук, *Воєнними дорогами синів Галичини. Українські Січові Стрільці на Тернопільщині*. (Тернопіль, 1991), 139.

¹⁰ В. Галан, *Батерія смерті*. (Джерсі Сіті, 1968), 53–54.

Керівництво молодой західноукраїнської держави і військового відомства вважало нагороди важливим чинником виховання стрілецтва. Вже в перші тижні існування ЗУНР, у період листопадової битви за Львів, Державний секретаріат військових справ, очолюваний полковником Д. Вітовським, заснував першу військову нагороду “Оборонцям Львова” трьох ступенів. Проєкт нагороди виробили полковник М. Маринович, тодішній військовий комендант Львова, і відомий стрілецький художник поручник УСС І. Іванець. Основою став блакитний хрест із золотим тризубом у центрі і гербом Львова та схрещеними мечами. На ордені – напис “Оборонці Львова” й дата 1–21.XI.1918. Стрічка ордена була малинова з блакитними випусками по краях. Перший ступінь – Великий Хрест призначався для вищого командування Збройних Сил, другий – Командирський Хрест – для старших командирів, третій – Лицарський Хрест – для всіх старшин, підстаршин і стрільців¹¹.

Водночас оголошено нагороди для польових духівників – Хрест двох ступенів – Золотий і Срібний, причому для фронтових капеланів на стрічку поміщено схрещені мечі. Усім нагородженим видавали спеціальні Почесні грамоти (перейняті з австрійської армії) та посвідчення на право носіння нагороди.

На всіх етапах багатовікової історії українського народу церква відігравала важливу роль у духовному житті суспільства. В умовах національного й соціального гноблення виховна і просвітницька діяльність душпастирів значною мірою сприяла збереженню етнокоду нації. “Від виховної сили Церкви в якомусь краю чи народів, від напруженості виховної праці духовенства, – зазначав митрополит Андрей Шептицький, – у великій мірі залежить могутність батьківщини”¹².

Цілком закономірно, що греко-католицьке духовенство взяло активну участь у Першолистопадому 1918 р. чині в Галичині та в будівництві незалежної Західно-Української Народної Республіки. “Як настав догідний час, по Першій світовій війні, 1918 року, українське католицьке духовенство в Галичині стануло щиро в ряди будівництва “своєї хати”, Української Держави, – згадував активний учасник тих подій отець Іван Лебедович. – Перші наради, перші кур’єри до сіл, перша підготовка до перебрання влади на місцях проходила в безліч випадках у священничих домах”. Кілька видатних церковних діячів, зокрема митрополит А. Шептицький, єпископи Й. Коциловський і Г. Хомишин, протоігумен П. Філяс ЧСВВ, о. А. Бандера (батько Провідника ОУН Степана Бандери) та інші, увійшли до складу вищого законодавчого органу республіки – Української Національної Ради¹³. А коли внаслідок агресії Другої Речі Посполитої розпочалася польсько-українська війна 1918–1919 рр., до лав молодой УГА добровільно стали десятки священників.

Польові духівники Галицької армії перейняли і примножили кращі традиції капеланів Легіону УСС. Близько сотні їх у різні часи в бойових лавах корпусів, бригад і полків, у запасних частинах і шпиталях самовіддано виконували історичну місію галицького духовенства в битвах на польському, більшовицькому і денікінському фронтах.

¹¹ Р. Климкевич, “Відзначення УГА”, *Українська Галицька Армія*. Т. 2. (Вінніпег, 1960), 261–262.

¹² А. Шептицький, “До духовенства”, *Митрополит Андрей Шептицький. Матеріали та документи (1865–1944)*. (Львів; Івано-Франківськ : Олір, 1995): 79.

¹³ М. Литвин, *Українсько-польська війна 1918–1919 рр.* (Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Інститут Східно-Центральної Європи, 1998), 44, 130.

Начальний духівник Галицької армії, а в роки Другої світової війни – української дивізії “Галичина” о. Василь Лаба писав: “Полеві духовники УГА не тільки що виконували свою душпастирську службу, але теж впоювали боевого духа в стрілецьтво, майже всі полеві духовники переходили з УГА за Збруч, переносили з нею всі злидні чотирикутника смерті, та понад тридцять кілька їх не вернулись домів. Стовпець польових духовників в Жалібній книзі поляглих УГА найкраще говорить, з якою посвятою вони служили святій правді здобуття волі і самостійності своїй Батьківщині”¹⁴.

Слід визнати, що інститут польових духівників з усіх формацій українського війська існував лише в Галицькій армії. Ця відмінність, безумовно, позитивно позначилася на морально-бойових якостях особового складу. Усі тодішні військові історики відзначали перевагу Галицької армії над іншими.

Отож, цілком природним був наказ військового міністра ЗУНР від 24 лютого 1919 р., який регламентував порядок поховання і вшанування полеглих, зобов’язував усіх командантів і польових духівників докладати зусиль, щоб жодне поховання “не загинуло для наших поколінь”. Для цього всіх полеглих наказано хоронити на спеціальних “козацьких кладбищах” у полі або при місцевих цвинтарях у найкращих місцях. Вимагалось кожного старшину і стрільця хоронити в окремих могилах, на яких обов’язково ставити хрести з металевими таблицями. До свідоцтва про смерть належало докладати карту або схему із зазначеним місцем поховання. “Ми, всі живучі, зобов’язані сплатити наш довг супроти погибших товаришів наших, зв’язаних нерозривною, непоборимою силою – любов’ю України”, – підсумовував цей наказ, характерний для порядків, які існували в Галицькій армії¹⁵.

Варто зауважити, що, на відміну від фельдкуратів австрійської армії, діяльність яких обмежувалася суто релігійними справами, польові духівники Галицької армії були задіяні у всіх ділянках військової служби й побуту. Вони дбали про матеріальне забезпечення, організацію подарунків для вояків, їхнє харчування під час релігійних свят. Так, о. О. Ковч зібрав подарунки й особисто очолив делегацію до фронтових частин для вручення стрільцям на Великдень 1919 р. Польовий духівник о. М. Яросевич зібрав у Коломиї 4000 корон для стрілецьких вдів і сиріт вояків 24-го полку ім. П. Дорошенка. Польові духівники були ініціаторами створення бібліотек, брали активну участь у культурно-освітній діяльності. Для прикладу, польовий духівник 9-ї Белзької бригади о. Іван Киприян, котрий ще до війни був організатором читалень “Просвіти” на Равщині та Немирівщині, керував філією “Просвіти”, організував духовий оркестр, komponував пісні, брав участь у діяльності “Соколів” і “Січей”. Навесні 1920 р. він потрапив у катівні ЧК, згодом, кинутий у сибірський концтабір, загинув. Його долю розділили сотні колишніх вояків УГА на чолі з командирами корпусів Г. Коссаком і О. Микиткою, а також чимало галицьких громадських, політичних і культурних діячів, які стали жертвами сталінських репресій 1920–1930-х рр.¹⁶.

Таким чином, польове духовенство Галицької армії відіграло помітну роль у вихованні особового складу в дусі патріотизму і високої дисципліни. Під час польсько-

¹⁴ В. Лаба, “Українські полеві духовники наших пам’ятних днів”, *Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії*. (Вінніпег : накл. автора, 1963): 72–73.

¹⁵ *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*. Ч. 7. (1919), 6.

¹⁶ О. С. Рубльов, Ю. А. Черненко, *Сталініщина і доля західноукраїнської інтелігенції*. (Київ : Наукова думка, 1993), 86–130.

української війни 1918–1919 рр. та бойових дій на Правобережній Україні були відпрацьовані структура служби, завдання і компетенції її підрозділів, ефективні форми і методи праці. Досвід діяльності інституту польових духівників, яскравий приклад самовідданого служіння народу і Батьківщині можуть служити взірцем для сучасного покоління всіх формувань силових структур.

У сучасній Українській Армії велика увага приділяється забезпеченню релігійних потреб військовослужбовців.

Процентне співвідношення представників різних релігійних конфесій серед капеланів ЗСУ станом на 2025 р.

Релігійні організації	Призначено на посади військових капеланів
за квотою Міністерства оборони України МОУ (90%)	
Православна церква України	57%
Українська греко-католицька церква	61,5%
Римсько-католицька церква в Україні	70%
Всеукраїнський Союз Церков євангельських християн-баптистів	100%
Українська церква християн віри євангельської	100%
Мукачівська греко-католицька єпархія	100%
всього за квотою МОУ:	58%
за квотою НСВК* (10%)	
Всеукраїнський Союз церков євангельських християн-баптистів	81,8%
Українська церква християн віри євангельської	100%
Українська євангельська церква	90%
“НОВЕ ПОКОЛІННЯ”	100%
“ПЕРЕМОГА”	100%
Духовне управління мусульман України “УММА”	100%
Релігійний центр Рада християнських церков та релігійних організацій “Скинія”	88,8%
Союз єврейських громад месіанського іудаїзму	100%
Об’єднання біблійних місіонерських церков України	100%
Федерація єврейських громад в Україні	100%
всього за квотою НСВК:	111%
Всього:	62%

Як показує історія, збройне протистояння – це зіткнення не тільки фізичних, а й духовних, моральних сил протиборчих сторін. І той, хто має моральну перевагу, більшою мірою за інших рівних обставин має підстави розраховувати на перемогу. Війни

* НСВК – начальник Служби військового капеланства Збройних Сил України.

та збройні конфлікти демонструють чимало прикладів, коли результат бою вирішувала не перевага в живій силі і техніці, а саме морально-психологічна готовність особового складу.

Зусиллями державних і військових органів, представників духовенства була створена дієва система морально-психологічного забезпечення діяльності військ ЗУНР. Сутність МПЗ полягала в тому, щоб формувати і постійно підтримувати на необхідному рівні морально-психологічні та військово-професійні якості військовослужбовців, потрібні для виконання поставлених перед ними завдань у бойовій обстановці. Це особливо актуально в сучасній російсько-українській війні. “За 600 літ неволі і знущання дано тобі до рук щастя постройти собі Україну! – зазначалось у відозві 1 січня 1919 року НКГА, опублікованій на шпальтах армійських газет та листівок. – Але тям се, що ніхто тобі не дасть України поки ти її сам не візьмеш сильними руками і не поставиш на руїнах своєї землі свою правду і волю”¹⁷.

Таким чином, у боях за незалежність України була створена дієва система морально-психологічного забезпечення, яка включала військову пресу, активну культурно-просвітницьку роботу та інститут капеланства, що стала важливим фактором успішного протистояння Української Галицької армії переважаючим силам ворога. Історичний досвід УГА у вихованні психологічної стійкості воїнів залишається надзвичайно актуальним для розбудови сучасних Збройних Сил України.

MORAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE WESTERN UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC MILITARY FORMATIONS

BORYS KHRUSLOV

Separate Structural Unit

*“Ivano-Frankivsk Professional College of Physical Education
National University of Physical Education and Sports of Ukraine”
142 a Hetman Mazepa st., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000
e-mail: boryskhruslov@gmail.com*

VASYL FUTULUICHUK

Institute of Natural Resources Management

*Higher Education Institution “University of Economics and Law “KROK”
11 a Hryhor Tiutiunnyk st., Kolomyia, Ivano-Frankivsk Region, 78200
e-mail: futuluychukvm@gmail.com*

SUMMARY

This article explores the system of moral and psychological support (MPS) within the armed forces of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR), particularly focusing on the Ukrainian Galician Army (UGA). The authors analyze various forms and methods of MPS employed to maintain high combat morale, patriotism, and psychological resilience among personnel.

The study examines the role of the military oath, military press (such as *Strilets*, *Republyka*, and others), and cultural-educational activities, notably the unique institution of the front-line theatre – uncommon in the armies of that period. Considerable attention is paid to the cultivation of soldiers based on the combat traditions of the Ukrainian people, the commemoration of significant historical dates, and the conferral of honorary titles to military units. The article highlights the crucial importance of

¹⁷ В. Футулійчук, *Українська Галицька Армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.)*. (Львів – Донецьк, 2000), 86.

national and military symbols (coat of arms, flag), the system of military decorations, and the creative legacy of Taras Shevchenko in shaping the national consciousness of the troops.

A separate and substantial section is dedicated to the institution of field chaplains, whose activities extended far beyond religious duties to include a wide range of educational, cultural, and even material support for soldiers. The authors emphasize that this institution was one of the most effective components of the MPS system in the UGA.

The article concludes that the efficient MPS system established in the WUPR was a key factor enabling the Galician Army to successfully resist the superior forces of the enemy, and that its historical experience remains relevant for the development of today's Armed Forces of Ukraine.

Key words: moral and psychological support (MPS), Western Ukrainian People's Republic (WUPR), Ukrainian Galician Army (UGA), patriotic education, military press, combat traditions, field chaplains (chaplaincy), military oath, state symbols, award system.

REFERENCES

- Bulletin of the State Secretariat of Military Affairs*, 1919. (in Ukrainian).
Futuluichuk, V. *Ukrainian Galician Army: Military-Patriotic Education and Training (1918–1920)*. Lviv – Donetsk, 2000. (in Ukrainian).
Galan, V. *Death Battery*. Jersey City, 1968. (in Ukrainian).
Holubko, V. *Army of the Ukrainian People's Republic 1917–1918*. Lviv : Kalvariia, 1997. (in Ukrainian).
Klym, T. ““New Lviv Theater” at the NKGa”, *Chronicle of the Chervona Kalyna*. Part 3. (1931), 7–9. (in Ukrainian).
Klymkevych, R. “Celebration of the UGA”, *Ukrainian Galician Army*. Vol. 2. Winnipeg, 1960. (in Ukrainian).
Laba, V. “Ukrainian Field Priests of Our Memorable Days”, *Lebedovych I. Field Priests of the Ukrainian Galician Army*. (Winnipeg : author's press, 1963): 71–74. (in Ukrainian).
Levytskyi, O. “Propaganda and Press”, *Ukrainian Galician Army*. Part 1. Vienna, 1921. (in Ukrainian).
Lytvyn, M. *Ukrainian-Polish War of 1918–1919*. Lviv : Institute of Ukrainian Studies named after I. Krypiakevych NAS of Ukraine, Institute of East-Central Europe, 1998. (in Ukrainian).
Mateiko, R., Melnychuk, B. *On the Military Roads of the Sons of Galicia. Ukrainian Sich Riflemen in the Ternopil Region*. Ternopil, 1991. (in Ukrainian).
“Oath”, *Ukrainian Skytalets*. Part 16. (1923), 18–19. (in Ukrainian).
Republyka. May 22, 1919. (in Ukrainian).
Rublov, O. S., Chernenko, Yu. A. *Stalinism and the Fate of the Western Ukrainian Intelligentsia*. Kyiv : Naukova Dumka, 1993. (in Ukrainian).
Sheptytskyi, A. “To the Clergy”, *Metropolitan Andrei Sheptytskyi. Materials and Documents (1865–1944)*. (Lviv – Ivano-Frankivsk : Olir, 1995): 70–105. (in Ukrainian).
Strilets, *Magazine*, November 1. (in Ukrainian).
Strilets, March 28, 1919. (in Ukrainian).
Strilets, May 1, 1919. (in Ukrainian).
Tsehelskyi, L. “Proclamation of the Unity of the Ukrainian Lands and the Image of Punishment of the Ukrainian Galician Army”, *Ukrainian Galician Army. Materials for History*. Vol. 2. Winnipeg, 1960. (in Ukrainian).